

УДК 02:001.9:37.014.12

Олег Натаров,

мол. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУЧАСНИМИ БІБЛІОТЕКАМИ ДОСТУПУ ДО НАУКОВИХ ЗНАТЬ ЯК ФОРМА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ОСВІТУ

У статті розглядається роль сучасної бібліотеки в забезпеченні права людини і громадянина на освіту. Доводиться, що інформаційні можливості сучасної бібліотеки створюють сприятливі умови для користування особою правом на освіту. Порушуються питання включення бібліотечних установ у систему організаційно-правових гарантій прав та свобод людини й громадянина.

Ключові слова: право людини і громадянина на освіту, гарантії прав та свобод людини й громадянина, бібліотечна система України, Національна бібліотека України.

На сучасному етапі відбувається черговий вибух технологічної і мирної соціальної революції – становлення інформаційного суспільства. З кожним днем активніше розвиваються сучасні інформаційні технології (ІТ) в Україні. ІТ на сьогодні охоплюють практично всі сфери сучасного суспільства: органів державного управління, фінансово-кредитної сфери, інформаційного обслуговування підприємницької діяльності, науки, освіти тощо. В умовах вільного та відкритого суспільства за допомогою інформації особа, державні та громадські структури задовольняють свої інтереси, реалізують свої права і свободи.

Разом з тим, міжнародне співтовариство спонукає Україну до підтвердження взятих на себе обов'язків з гарантування високого рівня захисту прав людини. Питання здійснення прав і свобод людини в Україні постійно перебувають у полі зору як міжнародної спільноти, так і української влади [8, 13, 19].

Важливим елементом системи конституційних прав, свобод та обов'язків людини і громадянина є культурні права, основним серед яких є право на освіту. Закріплене в конституціях більшості розвинутих держав право на освіту посідає чільне місце в структурі конституційно-правового статусу людини та є необхідним фактором розвитку не тільки

особистості, її інтелектуального потенціалу, але й політичної та економічної системи суспільства.

Проблеми забезпечення права на освіту розглядалися в дослідженнях про правове положення особи та систему гарантування прав і свобод людини і громадянина, вони також досліджувались у контексті інших проблем теорії конституційного права. Ці питання розглядались, зокрема, у працях А. Колодія та А. Олійника [4], Ю. Тодики і В. Журавського [20], Н. Шукліної [9], М. Баглая, Ю. Лейбо та Л. Ентіна [1], О. Герасімова [5], О. Лукашевої [6] та інших учених.

Разом з тим, на нашу думку, залишається актуальним висвітлення питання ролі і місця сучасної бібліотеки в забезпеченні права людини і громадянина на освіту.

Освіта визнається однією з пріоритетних сфер соціально-економічного, духовного та культурного розвитку суспільства. Право на освіту – це право людини на здобуття певного обсягу знань, культурних навичок, професійної орієнтації, які необхідні для нормальної життєдіяльності в умовах сучасного суспільства.

Освіта – це цілеспрямований процес виховання і навчання з метою набуття встановлених державою освітніх рівнів.

За положеннями ст. 53 Конституції України право на освіту гарантовано кожному (ч. 1); держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах (ч. 3). Право на освіту гарантується кожній людині на принципах рівності, визначених ст. 24 Конституції України. Визнання права кожної людини на освіту відповідає, зокрема, Загальній декларації прав людини (ст. 26), Міжнародному пакту про економічні, соціальні та культурні права (ст. 13).

Освіта в Україні здійснюється згідно з законами України («Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про загальну середню освіту», «Про професійно-технічну освіту», «Про вищу освіту» тощо), іншими нормативно-правовими актами, якими, зокрема, вирішуються питання створення мережі навчальних закладів освіти, їх фінансування, оплати праці та встановлення державних соціальних гарантій і пільг для працівників цих закладів.

Розвиток різних видів освіти та форма навчання здійснюється як через розгалужену мережу державних і комунальних навчальних закладів, так і через державне фінансування і підтримку наукових досліджень у галузі освіти, підготовки педагогічних і науково-педагогічних кадрів для всіх рівнів навчальних закладів, видання підручників, виготовлення наочних

і навчальних посібників, матеріально-технічне забезпечення навчальних закладів на рівні встановлених нормативів.

Вагомим чинником реального забезпечення конституційного права людини і громадянина на освіту, поряд з його визнанням, дотриманням і повагою, є гарантування, яке здійснюється за допомогою специфічних засобів – гарантій. Як загальне поняття гарантії прав та свобод людини й громадянина являють собою насамперед основні умови, способи і засоби, за допомогою яких кожна особа має можливість реалізувати свої права.

У юридичній літературі гарантії прав і свобод людини й громадянина поділяють на нормативно-правові та організаційно-правові [10].

Пріоритетним видом юридичних гарантій є нормативно-правові гарантії, під якими слід розуміти систему норм щодо реалізації прав та свобод людини й громадянина.

Разом з тим здійснення права на освіту відбувається не тільки шляхом застосування нормативно-правових гарантій, але й за допомогою організаційно-правових гарантій. Організаційно-правові гарантії – це система органів державної влади, організацій, діяльність держави та всіх її органів, посадових осіб, громадських організацій щодо створення сприятливих умов для реального користування громадянами своїми правами та обов'язками.

На нашу думку, до системи організаційно-правових гарантій людини й громадянина необхідно також включити бібліотечну систему України.

У всьому світі бібліотечні фонди розглядаються як стратегічний ресурс держави, головний ланцюг системи збереження культурного надбання нації.

У затверженому в серпні 2012 р. Міжнародною федерацією бібліотечних асоціацій та установ (ІФЛА) «Кодексі етики ІФЛА для бібліотекарів та інших інформаційних працівників», який протягом трьох років розробляла робоча група федерації – члени і колишні члени її Комітету з доступу до інформації та свободи висловлення (FAIFE), основна місія бібліотекарів та інших інформаційних працівників – забезпечувати всім доступ до інформації задля власного розвитку, освіти, культурного збагачення, дозвілля, економічної діяльності, поінформованої участі та розширення демократії [3].

Вітчизняні бібліотеки та інформаційні центри України є потужними складовими національної інформаційної інфраструктури, їхній розвиток характеризується динамічним формуванням традиційного та електронного середовища, активізацією використання їхнього потенціалу суспільством, упровадженням сучасних інновацій, пов'язаних із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій.

У контексті нашої теми слід зазначити, що в законах України, на яких ґрунтується правове регулювання в галузі освіти, бібліотекам відводиться важлива роль (наприклад, ст. 39, 49 Закону України «Про освіту», ст. 19 Закону України «Про загальну середню освіту», ст. ст. 28, 30 Закону України «Про вищу освіту») [16, 14, 12].

Зокрема, Законом України «Про вищу освіту» передбачено, що вищий навчальний заклад повинен мати у своєму складі бібліотеку, наявність якої, разом з необхідною матеріально-технічною, науково-методичною та інформаційною базами, науково-педагогічними кадрами, є обов'язковою умовою видачі йому ліцензії (ст. 30, ст. 28).

Бібліотечна система України, тобто розгалужена мережа бібліотек різних видів, пов'язаних узаємодією і взаємовикористанням бібліотечних ресурсів (ст. 1 Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу») охоплює понад 40 тис. бібліотек різного відомчого підпорядкування, які налічують близько 700 млн бібліотечних фондів і надають послуги всім верствам населення. У багатьох регіонах України здійснюється не тільки традиційне бібліотечне обслуговування, а й створюються умови для його вдосконалення завдяки постійному розвитку соціальних і культурних комунікацій відповідно до вимог сучасності.

Основою державної політики в галузі бібліотечної справи є реалізація прав громадян на бібліотечне обслуговування, забезпечення загальної доступності до інформації та культурних цінностей, що збираються, зберігаються та надаються в тимчасове користування бібліотеками.

Закон України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» гарантує право на вільний доступ до інформації, знань, залучення до цінностей національної та світової культури, науки та освіти, що зберігаються в бібліотеках. Стаття 1 цього Закону визначає бібліотеку як інформаційний, культурний, освітній заклад (установа, організація) або структурний підрозділ, що має упорядкований фонд документів, доступ до інших джерел інформації та головним завданням якого є забезпечення інформаційних, науково-дослідних, освітніх, культурних та інших потреб користувачів бібліотеки.

Право на бібліотечне обслуговування, незалежно від статі, віку, національності, освіти, соціального походження, політичних та релігійних переконань, місця проживання, мають громадяни України, а також іноземці та особи без громадянства, що перебувають в Україні на законних підставах (ст. 21).

Користувачі бібліотек, зокрема, мають право безоплатно користуватися інформацією про склад бібліотечних фондів через довідково-

пошуковий апарат (крім комерційних баз даних); безоплатно отримувати консультаційну допомогу в пошуку та виборі джерел інформації; безоплатно отримувати в тимчасове користування документи з фондів бібліотеки (крім документів, придбаних за кошти, одержані від господарської діяльності бібліотеки); одержувати документи або їх копії за міжбібліотечним абонементом; одержувати інформацію з інших бібліотек, користуючись каналами зв'язку; користуватися іншими видами послуг, у тому числі на платній основі.

При цьому Закон встановлює, що доступ до документів та надання бібліотечних послуг користувачам бібліотек здійснюються з дотриманням вимог щодо забезпечення охорони державної таємниці, забезпечення зберігання фондів бібліотек, а також відповідно до статутів (положень) бібліотек, правил користування бібліотеками (ст. 22).

Закон України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» визначає види бібліотек (ст. 6). Так, за значенням бібліотеки поділяються на: всеукраїнські загальнодержавного значення (національні, державні); республіканські (Автономної Республіки Крим); обласні; міські; районні; селищні; сільські. За змістом бібліотечних фондів бібліотеки є: універсальні; галузеві; міжгалузеві. За призначенням бібліотеки поділяються на: публічні (загальнодоступні), у тому числі спеціалізовані для дітей, юнацтва, осіб з фізичними вадами; спеціальні (академії наук, науково-дослідних установ, навчальних закладів, підприємств, установ, організацій).

На нашу думку, серед перерахованих видів бібліотек у процесі забезпечення права на освіту найбільш вагому роль відіграють всеукраїнські загальнодержавного значення (національні й державні) бібліотеки.

Зокрема, у Законі України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» (ст. 7) ідеться, що національна бібліотека України є провідним культурним, освітнім, науково-інформаційним державним закладом, що здійснює функції науково-дослідного, методичного та координаційного центру з питань бібліотекознавства, бібліографознавства, документознавства, бере участь у розробленні державної політики в галузі бібліотечної справи та її реалізації.

Національна бібліотека України володіє потужним фондом вітчизняних і найважливіших науково значущих зарубіжних документів і задовольняє найрізноманітніші потреби суспільства, сприяє розвитку науки, освіти, культури, здійснює міжнародне співробітництво у формуванні та використанні світових бібліотечних ресурсів.

Бібліотечний фонд національної бібліотеки України є національним культурним надбанням українського народу, невід’ємною складовою частиною культурної спадщини та перебуває під охороною держави.

У свою чергу, державна бібліотека визначається як бібліотека загальнодержавного значення, що здійснює бібліотечне, бібліографічне, інформаційне обслуговування користувачів та виконує функцію всеукраїнського науково-дослідного, методичного й організаційного центру бібліотек відповідної галузі або категорій користувачів (ст. 8) [11].

Як було зазначено вище, бібліотеки України є складовими національної інформаційної інфраструктури, їх розвиток характеризується динамічним формуванням традиційного та електронного середовища, упровадженням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, активізацією використання їх потенціалу суспільством.

Так, про зростання ролі бібліотек свідчить прийнята 17 серпня 2011 р. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної цільової національно-культурної програми створення єдиної інформаційної бібліотечної системи “Бібліотека-XXI”». Програма спрямована на підвищення ефективності використання й забезпечення доступу до документів, які зберігаються в бібліотечних, архівних і музейних фондах, що дасть змогу підвищити інформаційну культуру суспільства та ввести в науковий обіг унікальні документи, що є об’єктами національного надбання [15].

Наказом Міністерства культури України затверджено «Концепцію нового інтегрованого ресурсу – електронної бібліотеки “Культура України”». Ця електронна бібліотека вже діє і орієнтована на широкі кола громадськості. Адмініструє проект Національна парламентська бібліотека України. Планується, що ця електронна бібліотека стане складовою Національної електронної бібліотеки [18].

Найбільшою бібліотекою України, головним науково-інформаційним центром держави, що входить до найбільших національних бібліотек світу, є Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського.

Обсяг фондів – близько 15 млн одиниць зберігання. Це унікальне зібрання джерел інформації, що містить книги, журнали, продовжувані видання, карти, ноти, образотворчі матеріали, рукописи, стародруки, газети, документи на нетрадиційних носіях інформації. Бібліотека має найповніше в державі зібрання пам’яток слов’янської писемності та рукописних книг, архіви та книжкові колекції видатних діячів української й світової науки та культури. Складові фондів – бібліотечно-архівна

колекція «Фонд Президентів України», архівний примірник творів друку України з 1917 р., архівний фонд Національної академії наук України.

Щорічно до фондів надходять 160–180 тис. документів (книг, журналів, газет тощо). Бібліотека комплектується всіма українськими виданнями, отримує примірник дисертацій, які захищаються на території України, веде міжнародний книгообмін з-понад 1,5 тис. наукових установ і книгозбірень 80 країн світу. До бібліотеки як депозитарію документів і матеріалів ООН в Україні надсилаються публікації цієї організації та її спеціалізованих установ. Із 1998 р. здійснюється цілеспрямоване формування фонду електронних документів.

Мережеві інформаційні ресурси бібліотеки містять: зібрання «Наукова періодика України» (0,5 млн статей з 1,7 тис. журналів), електронні тексти (80 тис. документів, із них 60 тис. авторефератів дисертацій), аналітичні матеріали (4 тис. бюлетенів оперативної інформації та інформаційно-аналітичних оглядів), каталоги та картотеки (3,5 млн бібліографічних записів і 5 млн зображень карток генерального алфавітного каталогу); реферативну базу даних «Україніка наукова» (400 тис. записів). В інтернет-середовищі міститься 700 тис. публікацій.

Пошуковий апарат бібліотеки має у своєму складі систему бібліотечних каталогів та картотек і фонд довідково-бібліографічних видань обсягом 200 тис. примірників. Цей фонд містить документи нормативного характеру (закони, укази, постанови тощо), енциклопедії, тлумачні словники, довідники, бібліографічні посібники. Систему бібліотечних каталогів і картотек утворюють генеральний алфавітний каталог, читацькі алфавітний і систематичний каталоги та понад 30 каталогів і картотек підрозділів бібліотеки.

Універсальними інформаційними ресурсами бібліотеки користується близько 500 тис. читачів, яким щорічно видається до 5 млн документів. Щодня бібліотеку відвідує 1–2 тис. науковців, фахівців, аспірантів і студентів. Їхнє інформаційне обслуговування здійснюється в 16 галузевих та спеціалізованих залах основного бібліотечного комплексу, а також у шести залах філії, де розміщено найбільше в Україні зібрання газет, фонди рукописів, стародруків і рідкісних видань, естампів і репродукцій, нотних видань, зібрання юдаїки, а також значна частина Архівного фонду Національної академії наук України. Інтернет-портал бібліотеки щодоби відвідують 40–50 тис. користувачів. Особлива категорія абонентів – інформаційні служби органів державної влади, серед яких Верховна Рада України, Адміністрація Президента України і Кабінет Міністрів України.

Бібліотека – наукова установа в галузі науково-інформаційної діяльності, бібліотекознавства та суміжних наук. У бібліотеці понад 40 підрозділів, що згруповані за напрямками їх діяльності в інститути (науково-методичного забезпечення бібліотечно-інформаційної роботи, рукопису, архівознавства, біографічних досліджень), центри (консервації і реставрації, культурно-просвітницький, комп'ютерних технологій, науково-видавничий), Фонд Президентів України, Національну юридичну бібліотеку і Службу інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади [7].

Так, Фонд Президентів України як спеціальна бібліотечно-архівна колекція є основним центром, що забезпечує збирання, збереження та запровадження в науковий і культурний обіг документальних матеріалів, які відображають державну, суспільно-політичну діяльність, творчість та життя президентів України.

Фонд – перше в Україні зібрання документів на всіх видах носіїв інформації (видань, архівних документів, кіно- відео- фотоматеріалів, електронних видань, баз даних тощо), які відображають: історичні форми організації державної влади на території України; процеси становлення та функціонування інституту президентства в Україні; вибори Президента України; державну, суспільно-політичну діяльність, творчість та життя президентів України; діяльність громадських організацій і осіб, які так чи інакше пов'язані з реалізацією ідеї президентської влади в Україні, у тому числі президентів України, обраних політичними об'єднаннями діаспори, президентів Західноукраїнської Народної Республіки, Карпато-Української республіки, кандидатів у Президенти України; функціонування інституту президентства за кордоном; діяльність президентів іноземних держав.

Фонд забезпечує: збирання, збереження документальних матеріалів та створення необхідних умов для користування ними; наукове опрацювання документів і створення науково-довідкового та довідково-пошукового апарату; формування системи електронних інформаційних ресурсів; інформування про систему електронних інформаційних ресурсів органів державної влади в Україні, електронних інформаційних ресурсів президентів держав світу та інформаційних ресурсів бібліотек президентів США; запровадження матеріалів у науковий, освітній, культурний обіг.

Національна юридична бібліотека (НЮБ) забезпечує акумуляцію та ефективне використання документально-інформаційних ресурсів на всіх видах носіїв, що містять правову інформацію (сукупність документованих або публічно оголошених відомостей про право, його

систему, джерела, реалізацію, правовідносини, правопорядок, правопорушення і боротьбу з ними тощо), а також інші ресурси інформації, суміжні за своєю змістовною основою з правовими, які сприяють удосконаленню правотворчої діяльності в Україні, вивченню громадської думки про ефективність правотворення, суспільні потреби в його вдосконаленні, перспективи його розвитку в контексті суспільної еволюції.

За своїм цільовим призначенням НЮБ є спеціалізованою бібліотекою загального користування, що на базі свого інформаційного ресурсу, розподіленого за напрямками діяльності і структурою фондів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, сприяє утвердженню й розвитку національної правової традиції, розширенню доступу до правових інформаційних ресурсів усім категоріям громадян, ефективному використанню цих ресурсів у практиці суспільного життя, забезпечуючи тим самим розвиток демократичних основ державного управління та демократизації українського суспільства.

Служба інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади (СІАЗ) є головною організацією з питань інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади в системі НАН України.

Основними завданнями СІАЗ є вдосконалення процесу ефективного використання фондів НБУВ, нових інформаційних ресурсів, створених в Україні та за її межами, у тому числі інформаційних потоків електронної інформації, для аналізу: ефективності організації наукової діяльності, підготовки наукових інформаційних ресурсів для продуктивного використання науковими установами при реалізації актуальних суспільно значущих проектів; суспільного життя в Україні, діяльності політичних партій та громадських організацій, формування їх взаємовідносин з державними структурами; ставлення органів державної влади, політичних партій та громадських організацій у країнах СНД та далекого зарубіжжя до суспільного життя в Україні; соціально-економічних процесів під час ринкових перетворень в Україні.

Крім того, завданням СІАЗ є узагальнення досвіду роботи інформаційно-аналітичних структур у системі наукових бібліотек щодо ефективного використання фондів, активного введення в обіг наукової та іншої інформації, необхідної для підвищення ефективності діяльності органів державної влади.

Розглядаючи роль сучасних бібліотек у процесі забезпечення права на освіту в Україні, не можна не згадати й про деякі проблеми в цій сфері.

Так, активізація використання значного інформаційного потенціалу бібліотек та науково-інформаційних центрів України гальмується

недостатньою увагою з боку владних структур до проблем розвитку бібліотечної галузі. Затверджені на державному рівні програми, зокрема Державна цільова національно-культурна програма створення єдиної інформаційної бібліотечної системи «Бібліотека-XXI», не мають належного фінансування. Потребують прискорення темпи формування електронних інформаційних ресурсів і розвитку інноваційних технологій щодо забезпечення вільного доступу до накопичених у бібліотеках знань для всіх категорій користувачів. Необхідне посилення наукових досліджень у бібліотечно-інформаційній сфері та спрямування їх на вирішення нагальних проблем функціонально-структурних трансформацій для підвищення ефективності діяльності бібліотек. Загострюється проблема кадрового забезпечення бібліотечної галузі [17].

Особливо складною ситуація залишається в селищних і сільських бібліотеках. Для країни характерно наявність бідних, в інформаційному сенсі, сільських територій, закриття бібліотек, що стає небезпечним фактором і заважає прогресу суспільства та держави.

Крім глобальних проблем, спричинених інформаційною і соціокультурною нерівністю сільських регіонів, існує комплекс конкретних локальних узаємопов'язаних чинників, що впливають на бібліотечне обслуговування населення. Це стосується, насамперед, стану публічних бібліотек у сільській місцевості, у яких фонди, через відсутність коштів на поповнення, перетворюються на нагромадження морально застарілих та фізично зношених документів. Більшість із цих бібліотек не адаптовані до нових викликів часу, не мають відповідного технічного оснащення [2].

Одним із шляхів урегулювання ситуації вбачається введення мораторію на зміни в бібліотечній мережі – реалізація Постанови Верховної Ради України від 8 лютого 2012 р. «Про впровадження мораторію на закриття державних і комунальних закладів культури в сільській місцевості». Це дасть змогу провести детальне вивчення стану бібліотек України, забезпечити системний підхід у наданні населенню бібліотечних послуг, розробити єдину загальнодержавну стратегію розвитку публічних бібліотек щодо створення правових, економічних та організаційних умов для забезпечення їх діяльності.

Для досягнення цієї мети Міністерство культури розробило проект Плану заходів на 2012–2015 рр. щодо зміцнення матеріально-технічної бази бібліотек, створення умов для збереження Державного бібліотечного фонду, запобігання скороченню чисельності бібліотек, особливо в сільській місцевості. Проектом плану передбачається проведення ряду

вивчень, вироблення схеми забезпечення населення публічними бібліотеками, розробка відповідної нормативно-правової бази тощо [18].

Упровадженню нових інформаційних технологій, подоланню інформаційної нерівності деякою мірою сприяють громадські організації і фонди, іноземні посольства та представництва. Підтвердженням цього є центри доступу до Інтернету, що відкрито в регіонах України завдяки грантовій допомозі Посольства США (LEAP), програмі «Бібліоміст». Минулого року в рамках Антикризової гуманітарної програми Інституту відкритого суспільства (Нью-Йорк – Будапешт) і Міжнародного фонду «Відродження» в Україні оголошено конкурс «Поповнення фондів сільських бібліотек та активізація їх просвітницької роботи з дітьми та молоддю». Метою є поповнення фондів сільських і районних бібліотек сучасними виданнями з гуманітарних та суспільних дисциплін; сприяння активізації ролі бібліотек як центрів культури та суспільного діалогу; заохочення дітей і молоді до читання [2].

Загалом не можна не погодитися з думкою експертів у бібліотечній галузі, яка була озвучена під час Міжнародної наукової конференції «Інноваційна модель наукової бібліотеки XXI ст.» (9–11 жовтня, м. Київ). Так, на думку фахівців, визначення напрямів інноваційного розвитку бібліотечно-інформаційного комплексу України, збагачення його завдань і функцій у контексті переходу до суспільства знань і трансформації в системоутворюючу ланку інформаційної сфери країни, посилення ролі бібліотек у реалізації державної інформаційної політики, вирішення завдань забезпечення інтеграції вітчизняних бібліотечних ресурсів до світової інформаційної інфраструктури потребує:

- подальшого розвитку нормативно-правової бази щодо формування та використання електронних бібліотечно-інформаційних ресурсів, зокрема, урегулювання питань про передавання до бібліотек електронних версій тиражованих видань;

- урахування інтересів бібліотечної галузі під час підготовки законодавчих актів та розробки державних цільових програм у сфері науки, освіти, культури;

- спрямування науково-методичного забезпечення бібліотечно-інформаційної та інформаційно-аналітичної роботи на підвищення ефективності діяльності бібліотек, розвитку інноваційних форм і методів роботи, поглиблення інтеграції з суспільними інститутами;

- посилення міжбібліотечної координації у формуванні сукупного бібліотечно-інформаційного ресурсу, у тому числі під час створення фонду електронних версій сучасних наукових видань; оцифрування рукописної,

книжкової та архівної спадщини України; архівування плінних наукових і суспільно значущих документів українського сегменту мережі Інтернет, зокрема інформації соціальних мереж;

– реалізації комплексного підходу для вирішення проблеми довготермінового зберігання документів з ослабленою матеріальною основою на паперових носіях в умовах сучасної системи збереження фондів наукової бібліотеки; розроблення науково-практичних підходів організації оптимальних режимів зберігання та використання документів на новітніх носіях;

– поширення корпоративних форм аналітико-синтетичної обробки вхідного документального потоку до сукупного фонду вітчизняних бібліотек і формування інтегрованого довідково-пошукового апарату;

– розширення проблемно-тематичного діапазону біографічних студій, постановки нових наукових завдань, спрямованих на більш глибоке осягнення історичного та культурного поступу України;

– посилення інноваційної складової в процесі розвитку бібліотечно-інформаційного та інформаційно-аналітичного обслуговування користувачів;

– активне рекламування бібліотеки як універсального інформаційного центру, популяризація бібліотечно-інформаційних ресурсів і послуг у мережевому середовищі;

– спрямування наукових досліджень на створення теоретичної бази для функціонально-структурної трансформації бібліотек у науково-інформаційні та освітні комплекси, що забезпечують виробництво, накопичення, використання і поширення знань;

– урахування тенденцій розвитку бібліотечної сфери та глобалізації інформаційно-комунікаційних процесів під час підготовки фахівців нової генерації;

– активізації участі наукових бібліотек України у міжнародних проектах, спрямованих на створення наднаціональних електронних бібліотек [17].

Таким чином, можна зробити висновок про те, що бібліотеки, попри наявність певних проблем у бібліотечній галузі, відіграють вагому роль у процесі забезпечення конституційного права людини і громадянина на освіту в Україні, а тому можна ставити питання про включення бібліотечних установ у систему організаційно-правових гарантій прав та свобод людини й громадянина.

Список використаних джерел

1. *Баглай М. В.* Конституционное право зарубежных стран : учебник для вузов / М. В. Баглай, Ю. И. Лейбо, Л. М. Энтин // под общ. ред.

М. В. Баглая [и др.] – М. : НОРМА (Издательская группа НОРМА-ИНФРА*М), 2002. – С. 112.

2. *Вилегжаніна Т. І.* Бібліотечне обслуговування в сільській місцевості: стан і перспективи / Т. І. Вилегжаніна // Бібл. планета. – 2012. – № 1. – С. 4.

3. Кодекс етики ІФЛА для бібліотекарів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://libinnovate.wordpress.com/2012/09/04/кодекс-етики-ифла-для-бібліотекарів>. – Дата доступу: 4.09.2012. – Назва з екрана.

4. *Колодій А. М.* Права людини і громадянина в Україні : навч. посіб. / А. М. Колодій, А. Ю. Олійник. – К. : Юрінком Інтер, 2003. – С. 207–208.

5. *Лазарев В. В.* Научно-практический комментарий к Конституции Российской Федерации / отв. ред. В. В. Лазарев. 2-е изд., доп. и перераб. – М. : Спарк, 2001. – С. 214–219.

6. *Лукашева Е. А.* Права человека : учебник для вузов / отв. ред. чл.-корр. РАН Е. А. Лукашева. – М. : НОРМА (Издательская группа НОРМА-ИНФРА*М), 2002. – С. 170–171.

7. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. Загальна інформація [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/library/>. – Назва з екрана.

8. Олександр Лавринович в ООН доповів про реформи в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=245621597&cat_id=244276429. – Дата доступу: 25.09.2012. – Назва з екрана.

9. *Погорілко В. Ф.* Конституційне право України : підручник для студ. юрид. спец. вищ. закладів освіти // В. Ф. Погорілко / НАН України, Київ. ун-т ім. Т. Шевченка. – К. : Наук. думка, 1999. – С. 292–293.

10. Проблеми реалізації Конституції України: теорія і практика : монографія / відп. ред. В. Ф. Погорілко. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України : А.С.К., 2003. – С. 179.

11. Про бібліотеки і бібліотечну справу : Закон України від 27 січ. 1995 р. № 32/95-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/32/95-вр>. – Назва з екрана.

12. Про вищу освіту : Закон України від 17 січня 2002 р. № 2984-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2984-14>. – Назва з екрана.

13. Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2012 році : Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. – К. : НІСД, 2012. – С. 141–154.

14. Про загальну середню освіту : Закон України від 13 травня 1999 р. № 651-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show?nreg=65114&find=1&text=%E1%B3%E1%EB%B3%EE%F2&x=12&y=1#w11>. – Назва з екрана.

15. Про затвердження Державної цільової національно-культурної програми створення єдиної інформаційної бібліотечної системи «Бібліотека-XXI» : Постанова Кабінету Міністрів України від 17 серпня 2011 р. № 956 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/956-2011-п>. – Назва з екрана.

16. Про освіту : Закон України від 23 травня 1991 р. № 1060–XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show?nreg=1060-12&find=1&text=%E1%B3%E1%EB%B3%EE%F2&x=13&y=12#w11>. – Назва з екрана.

17. Рекомендації Міжнародної наукової конференції «Інноваційна модель наукової бібліотеки XXI ст.» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/new/12_Kiev/rekomend.html. – Назва з екрана.

18. Створено електронну бібліотеку «Культура України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=245679102. – Дата доступу: 10.10.2012. – Назва з екрана.

19. Сьогодні ООН надасть Україні рекомендації за підсумками розгляду національної доповіді про ситуацію з правами людини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=245743540&cat_id=244277212. – Дата доступу: 29.10.2012. – Назва з екрана.

20. *Тодика Ю. М.* Конституційне право України: підручник для студ. ВНЗ / Ю. М. Тодика, В. С. Журавський // за ред. Ю. М. Тодики [та ін.]. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2002. – С. 156.